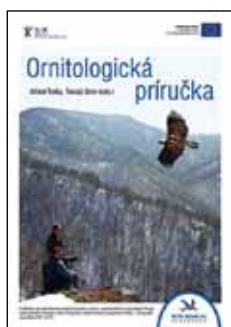

ONDŘEJ SEDLÁČEK

Jak zkoumat (nejen) ptáky

**TRNKA A.,
GRIM T. (eds.):
Ornitologická
příručka**

Slovenská
ornitologická
společnost/BirdLife
Slovensko, Bratislava
2014, 300 stran,
ISBN 978-80-89526-
13-0

Nebývá zvykem hodnotit knihu od středu ke krajům. Chci ovšem začít tím nejpovednějším. A tím je bezesporu kapitola z pera obou editorů *Základy vědeckého výzkumu v ornitologii*. Kdybych měl možnost si podobný text přečíst před nějakými patnácti dvaceti lety, ušetřil bych si mnoho času a nervů během své metamorfózy ve vědce. V úvodu kapitoly v podstatě zaznívá nejdůležitější apel – badatel by si měl před jakýmkoliv započítím výzkumu sednout a v klidu přemýšlet. A to tak dlouho, dokud nebude přesně vědět, co chce zkoumat, proč to chce zkoumat, na jakém modelu, kdy, kde a v neposlední řadě jakým způsobem se pokusí na stanovené otázky odpovědět. Možná to zní triviálně, ale zde se opravdu ve vědě chybují nejčastěji.

Osobně nezatracuji přístup „chci bádát na vlastovkách, protože se mi líbí“. Motivace je totiž to nejpodstatnější v dlouhodobějším výzkumu, který bez výjimky přináší mnoho překážek a zklamání. Ale motivace sama o sobě nestačí. Autoři podávají brilantní přehled toho, na co všechno je třeba myslet, co neopomenout, jakých základních chyb se vyvarovat a jak vše uspořádat tak, aby náš výzkum stál za tu námahu. Jakýkoliv výzkum pak musí vyústit v jeho prezentaci – nejčastěji ústní nebo psanou. Pokud neumím svůj výzkum náležitě „prodat“, je to výzkum sám pro sebe nebo pro mé potěšení. Prezentace výsledků práce je zcela samostatným sportem, vyžadujícím úplně jiné dovednosti, než které bylo třeba mít při plánování výzkumu a sběru dat. A autoři knihy podávají základní návod k tomu, jak napsat či prezentovat svoje výdobytky tak, aby zaujaly a aby skutečně zásadním způsobem přispěly k poznání v oboru.

Kapitola *Práce ornitologa v terénu* je rovněž povedená. Podává poměrně ucelený přehled o tom, čím se do terénu vybavit, jakým způsobem se na ptáky dívat, jak se je učít poznávat dle vzhledu i hlasů a jakým způsobem si terénní pozorování zaznamenávat. Sám bych ale začal jinak – zvláště v návaznosti na předchozí kapitolu pojednávající o metodologii vědy. Zcela explicitně bych

zde nabádal budoucí ornitology k maximálnímu terénnímu úsilí v době, kdy se jednak ještě snáze učí, a jednak mají na pobyt v terénu dostatek času. Terénní zkušenosti jsou totiž dle mého názoru naprosto klíčové pro pozdější formování vědecké osobnosti. Jsem skálopevně přesvědčen, že ekologie je typickou disciplínou, která se nedá dobře naučit četbou knih. Pokud někomu schází mnohale té terénní zkušenosti z dětství či mládí, je to znát. A u „dospělého vědce“ už existuje jen pramalá šance, jak to dohnat. Ten chodí do terénu spíše za odměnu.

Zajímavá je i část textu věnovaná fotografování ptáků. Zde je ovšem kladen důraz spíše na to, JAK fotografovat, než na to, CO fotografovat. Rád bych se zde podělil o svoje základní zkušenosti s fotografováním ptáků. Předně: velmi záhy jsem v terénu pochopil, že buďto můžeme ptáky fotografovat, nebo pozorovat. Pokud se vydáváme do přírody fotit, přijdeme zpět sice možná s krásnými fotkami, ale s minimálními poznatky o sledovaných jedincích. To zkrátka nejde dohromady. Nejzajímavější situace jsou vzácné. A nikdy nemůžeme mít po ruce v jeden okamžik dalekohled a zároveň foťák. Focení chce svůj klid, pozorování rovněž. Těm, kdo to myslí s poznáváním ptáků (či jakýchkoliv živočichů) opravdu vážně, doporučuji fotit pouze dokumentačně, bez nároku na kvalitu snímku. A fotit se opravdu vyplácí v podstatě cokoliv – biotopy, umístění hnízd, ptáky v ruce, pobytové stopy, naši práci v terénu. Nikdy nevíte, k čemu se budou takové fotky hodit.

Výše zmíněná vhodně zvolená i výborně zpracovaná témata jsou obalena spíše povinnými kapitolami, které jsem četl s mnohem menším zájmem. Patří mezi ně kapitoly *Původ a vývoj ptáků*, *Systematické členění ptáků*, *Stavba ptačího těla*, *Biologie a ekologie ptáků*, *Chování ptáků* nebo *Ptáci a společnost*. Až na výjimky tyto texty působí povšechně, originální a nové informace jsou řídké. Některá povrchně zpracovaná témata bych z knihy spíše vypustil.

Za poměrně nešťastný považuji úvod knihy, v níž se Tomáš Grim opět vrací k otázkám typu: Co je to ornitologie a co už ornitologie není? Kdo je ornitolog a kdo jen ptáčka? Kdo je profesionální ornitolog a kdo ornitolog amatérský? Přiznám se, že jsem důležitost této diskuse vůbec nepochopil. A už vůbec nepovažuji za podstatné takové otázky řešit v knize, notabene v jejím úvodu, kte-

Poznámka: Publikace byla spolufinancována Evropskou unií z prostředků Evropského fondu regionálního rozvoje v rámci „Programu cezhraničnej spolupráce Poľsko – Slovenská republika 2007–2013“ a je neprodejná. Žádající o knihu se mohou obrátit na sekretariát Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko, www.sovs.sk.

rý má čtenáře příjemně naladit a motivovat k dychtivému pročitání stěžejních kapitol. Měl bych se snad po přečtení kapitol bít v prsa, že jsem ornitolog, a ne ptáčkař? Je badatel, který sice píše vědecké články o ptáčích, ale nepozná pěnkavu od červenky, ornitolog? Měl by si ptáčkař lépe uvědomit, že je jenom ptáčkař? Smysl těchto textů zkrátka nechápu a nudily mě. To by se v úvodu knihy stávat nemělo.*

Pokud mám postoupit k samotnému „okraji“ knihy, nezbyvá mi než si rýpnout do kvality obálky. Ta postrádá jak nápad, tak zručnější grafické zpracování. Má-li kniha nabádat k „profesionálnější“ přístupům, neměla by se odívat do krejčovsky odfláknutého hávu. Je třeba ale jedním dechem dodat, že titul si zcela jistě nebude hledat své čtenáře v kompetičním prostředí běžných knihkupectví a obálka o jeho úspěchu či neúspěchu rozhodovat nebude.

Knihu editovanou zkušenými terénními ornitology a etablovanými vědci Alfrédem

Trnkou a Tomášem Grimem stojí za to si přečíst. Platí to především pro mladé, nadšené, začínající ornitology, kteří nechtějí zůstat jen u občasného pozorování ptáků a záznamu nahodilých faunistických zajímavostí. Platí to ale v podstatě pro jakékoliv budoucí zoology. Kniha je totiž především výborným průvodcem metodologie vědy (nebo alespoň serióznějších, tedy vědeckých přístupů a uvažování), s důrazem na studium ptáků. Celá řada informací však platí obecně a nejsem si vědom toho, že by v podobně ucelené formě byly dostupné v jiné česky či slovensky psané knize.

Na závěr je třeba upozornit na sice zjevnou, ale důležitou skutečnost – kniha je psána slovensky. Těžko soudit, do jaké míry je text (ne)srozumitelný pro české čtenáře mladších ročníků. Nezbyvá než si přát, aby kniha vyšla i česky. Byla by to i příležitost, jak knihu ještě malinko vylepšit a zároveň ušít na míru budoucím českým ornitologickým nadšencům.

*) Na toto téma viz: T. Grim: Vesmír 90, 236, 2011/4, Pavel Brandl: Vesmír 90, 381, 2011/7 a T. Grim: Vesmír 90, 382, 2011/7.

Průvodce po už zaniklém světě?

Spojení povolání nakladatele s autorstvím historických studií a faktografických publikací věru není obvyklé a Jiří Padevět, ředitel nakladatelství Academia, je v tomto směru v našich lužích a hájích chvalnou výjimkou. Po mohutném svazku *Průvodce protektorátní Prahou*, vyznamenaném cenou Magnesia litera jako kniha roku 2014, vyšla nedávno téměř stejně objemná studie (684 stran) o závěru války v českých zemích. Autor prokázal vskutku obdivuhodnou syntetickou archivní práci a přináší neobyčejné množství dosud z větší části nepublikovaného fotografického, spisového a mapového materiálu, rozříděného podle krajů a jednotlivých obcí. Závěr války patřil k nejkrvavějším událostem poslední světové války u nás, a možno-li ztráty na životech vůbec nějak klasifikovat, zahrnoval i nejzbytečnější krutosti německé armády, jejíž boj už skončil a která pouze ustupovala s nejistou vyhlídkou na budoucnost ve spojeneckém zajetí. Vlny brutality a protibrutalit se měly převalovat oběma směry ještě dlouho, a podaří-li se autorovi dokončit a zdárně vydat i třetí díl této málo radostné trilogie, měl by obsahovat dokumenty o „krvavém létě“ 1945, kdy už šlo z české strany o ryzí pomstu, jistě mnohdy velmi dobře pochopitelnou, ale často nabývající forem, jejichž připomenutí i po více než sedmdesáti letech nebude příjemné. Je však lepšího cíle badatele a publicisty než připomínat i krajně nemilé události, které upadly v zapomnění, v naději, že se

snad nebudou opakovat? Někteří z těch, kteří minulost zažili, si z ní snad odnesli poučení. Dorostla generace, která řečenou dobu už pamatovat nemůže. Pro ni ať jsou Padevětovy knihy mementem a průvodcem po už zaniklém světě.

**STANISLAV
KOMÁREK**

JIŘÍ PADEVĚT:
Krvavé finále.
Jaro 1945
v českých zemích

Praha, Academia
2015, 684 stran